

УДК 614.2:616-083.98+001.89 (477.54)

О.М. Хвисяк, О.І. Сердюк, О.А. Корол, В.І. Крупеня, Н.В. Просоленко

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД РОЗВИТКУ ПЕРВИННОЇ МЕДИКО-САНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ В ХАРКІВСЬКІЙ МЕДИЧНІЙ АКАДЕМІЇ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Харківська медична академія післядипломної освіти, м. Харків, Україна

Мета – обґрунтувати значення науково-методичного супроводу розвитку і функціонування системи первинної медико-санітарної допомоги.

Методи: історико-аналітичний, структурно-функціональний аналіз.

Результати. За роки діяльності лабораторії сімейної медицини виконано 3 науково-дослідні роботи, видано і впроваджено 8 методичних рекомендацій, 4 інформаційні листи, отримано 6 патентів, 11 нормативно-методичних документів, 31 нововведення та отримано понад 150 актів про впровадження. За матеріалами проведених науково-дослідних робіт захищено 1 докторську і 3 кандидатські дисертації. За участю лабораторії сімейної медицини проведено II з'їзд лікарів загальної практики – сімейних лікарів України, наукові досягнення лабораторії сімейної медицини висвітлено в матеріалах з'їздів Всеукраїнського лікарського товариства, конгресів Світової федерації українських лікарських товариств, з'їздів сімейних лікарів і майже всіх українських науково-практичних конференцій із питань розвитку і функціонування сімейної медицини.

Висновки. Результати діяльності лабораторії сімейної медицини свідчать про активну науково-методичну роботу щодо розвитку й функціонування первинної медико-санітарної допомоги.

Ключові слова: лабораторія сімейної медицини, первинна медико-санітарна допомога, загальна практика – сімейна медицина.

Вступ

Однією із сучасних тенденцій розвитку охорони здоров'я у провідних країнах світу і в Україні є реформування медичної галузі шляхом пріоритетного розвитку первинної медико-санітарної допомоги (ПМСД) на засадах загальної практики – сімейної медицини (ЗПСМ) [1, 6, 7, 10, 15]. У більшості країн світу на долю ПМСД припадає до 90% загального обсягу медичних послуг, а питома вага лікарів загальної практики – сімейних лікарів (ЛЗПСЛ) серед лікарів галузі охорони здоров'я становить 30–50% [9, 13].

Принципи і напрями реформування вітчизняної охорони здоров'я викладені в низці державних документів [4, 11, 12], прийняття яких і виконання їх завдань сприяє визначенню пріоритетів діяльності галузі і впливає на своєчасність, доступність, якість та ефективність надання медичної допомоги [3, 5, 8]. Одним з основних напрямів щодо вирішення проблеми постійного підвищення якості та ефективності ПМСД на засадах ЗПСМ є підготовка висококваліфікованих фахівців ЗПСМ на додипломному і післядипломному етапах [14], у процесі їх безпосереднього професійного розвитку протягом усього періоду роботи у сфері ПМСД, а також науково-методичний супровід управління її системою [2].

Матеріали та методи

Основним завданням даної роботи (з використанням історико-аналітичного методу та структурно-

функціонального аналізу діючої системи ПМСД у регіоні) було висвітлення значення науково-методичного супроводу розвитку ПМСД у Харківській медичній академії післядипломної освіти (ХМАПО).

Результати дослідження та їх обговорення

У 1988 р. в Українському інституті удосконалення лікарів за пропозицією Міністерства охорони здоров'я СРСР кафедрою соціальної гігієни і організації охорони здоров'я розроблено першу (однорічну) програму підготовки ЛЗПСЛ, у 1996 р. організовано кафедру ЗПСМ, а в 1999 р. складено програму впровадження ЗПСМ в охорону здоров'я Харківської області. У 2001 р. в складі ХМАПО організовано єдину в Україні науково-методичну лабораторію сімейної медицини (ЛСМ), яка прийняла активну участь у розробці документів 1-го з'їзду сімейних лікарів для організації діяльності закладів ЗПСМ. За участю фахівців ХМАПО в Харківській області вже у 2001 р. відкрито 104 амбулаторії ЛЗПСЛ.

Головними завданнями ЛСМ є: виконання науково-дослідних робіт (НДР) із питань розвитку та забезпечення високої якості ПМСД на засадах ЗПСМ; розробка нормативно-методичних документів і науково-методичний супровід розвитку сімейної медицини в регіоні. Результати, одержані за роки діяльності лабораторії, повною мірою підтвердили її здатність і готовність науково вирішувати сучасні проблеми розвитку системи охорони здоров'я, найбільш пріоритетною з яких є реформування ПМСД на засадах ЗПСМ.

З 2003 р. у ЛСМ за участю кафедр факультету ЗПСМ та Харківського обласного інформаційно-аналітичного центру медичної статистики за планом і на фінансування МОЗ України виконано 3 НДР. Основними результатами виконання першої НДР «Наукове обґрунтування розвитку сімейної медицини і системи охорони здоров'я в регіоні (адміністративній області)» (2003–2005 рр.) стали: узагальнення форм і методів роботи всіх типів закладів ЗПСМ; обґрунтування подальшої реструктуризації медичної допомоги і наступності її надання на первинному, вторинному та третинному рівнях і зв'язку між закладами різних рівнів; науково-методичний супровід розробки та удосконалення обсягів профілактичної, діагностичної і лікувальної роботи ЛЗПСЛ; науково-методичне забезпечення моніторингу розвитку ПМСД на засадах ЗПСМ у регіоні та діяльності закладів ЗПСМ; обґрунтування формулярної системи медикаментозного забезпечення ПМСД на засадах ЗПСМ; розробка та опрацювання економічних методів і критеріїв діяльності закладів ЗПСМ.

У 2006–2010 рр. виконано другу НДР «Наукове обґрунтування забезпечення доступності і якості первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини населенню регіону (адміністративної області)». Для виконання її основних завдань розроблено найбільш адекватні методи дослідження, зокрема, метод структурно-функціонального аналізу (для визначення шляхів забезпечення доступності і якості ПМСД на засадах ЗПСМ та розвитку системи охорони здоров'я регіону в цих умовах), метод синхронізації соціологічних досліджень серед різних груп респондентів, метод економічної оцінки за матеріалами структурно-функціонального аналізу, методи інтегральної оцінки результатів застосування нових профілактичних, діагностичних, лікувальних технологій та інші. Основними науковими результатами цього дослідження були: обґрунтування і визначення шляхів забезпечення доступності і якості надання ПМСД на засадах ЗПСМ населенню регіону (адміністративної області) та розвитку профілактичної спрямованості в діяльності ЗПСМ; розробка найбільш оптимальних моделей медичного обслуговування жінок і дітей на території обслуговування сімейними лікарями; визначення заходів щодо розвитку системи охорони здоров'я регіону в умовах впровадження ЗПСМ; вивчення впливу ПМСД на стан здоров'я населення.

У 2011–2013 рр. виконано третю науково-дослідну роботу «Обґрунтування системи управління якістю і ефективністю первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини сільському населенню». У цьому комплексному медико-соціологічному дослідженні застосовано майже весь арсенал сучасних наукових методик – соціологічних (розроблено 2 програми соціологічного дослідження серед керівників органів і закладів охорони здоров'я та районних лікарів-спеціалістів для вивчення системи управління якістю і ефективністю ПМСД на засадах ЗПСМ сільському населенню та стану інформатизації охорони здоров'я і розвитку медичних інформаційних технологій),

статистичних, структурно-функціонального аналізу, клінічних, економічних та інших. За результатами дослідження розроблено оптимальну модель системи управління якістю та ефективністю ПМСД на засадах ЗПСМ сільському населенню і розроблено методичні рекомендації щодо організації такої системи управління на засадах ЗПСМ у регіонах.

За роки діяльності ЛСМ у заклади ЗПСМ сільських районів Харківської та Сумської областей і м. Харкова впроваджено методичні рекомендації, зокрема «Рекомендації сімейному лікарю з питань охорони здоров'я жінки», «Формулярна система як основа оптимізації лікарського забезпечення закладів первинної медико-санітарної допомоги», «Забезпечення якості надання первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини», «Застосування частотно-резонансної терапії в практиці сімейного лікаря», «Рекомендації сімейному лікарю з питань охорони здоров'я дитини», «Модель профілактичної діяльності в закладах загальної практики – сімейної медицини» та інформаційний лист «Застосування структурно-функціонального аналізу для оптимізації системи охорони здоров'я адміністративного району в умовах впровадження загальної практики – сімейної медицини». Видано «Укрмедінформпатент» і впроваджено 4 інформаційні листи, отримано 6 патентів, розроблено і надіслано в МОЗ України 11 нормативно-методичних документів, зокрема, положення про регіональний навчально-методичний центр закладів ЗПСМ, положення про позаштатного обласного спеціаліста з питань ЗПСМ. Розроблено та надіслано в МОЗ України пропозиції щодо удосконалення моніторингу розвитку ПМСД на засадах ЗПСМ і законодавчої бази з питань сімейної медицини в Україні, пропозиції з питань управління якістю медичної допомоги та організації діяльності закладів ЗПСМ щодо «Порядку вибору лікаря ПМСД» і «Примірний перелік процедур, які надаються на рівні первинної медичної допомоги». Розроблено і включено до Реєстру галузевих нововведень 31 нововведення та отримано понад 150 актів про впровадження. За даними цих актів, впровадження наведених вище наукових розробок забезпечило зростання кількості нових профілактичних (на 10–12%) та лікувальних (на 7–11%) технологій у наданні медичної допомоги жінкам у закладах ЗПСМ, сприяло поліпшенню забезпечення амбулаторій ЛЗПСЛ медикаментами (на 14–18%), зменшенню витрат на їх придбання (на 12%), підвищенню рівня якості обстеження та лікування хворих (на 7%), забезпеченню комплексності оцінки стану здоров'я населення району обслуговування ЛЗПСЛ, зменшенню смертності дітей 1-го року життя (на 14%) та зниженню негативного природного руху населення (на 5%), підвищенню рівня диспансеризації хворих (на 15%), збільшенню обсягу використання лікувальних технологій (на 22%), зменшенню загальної смертності населення (на 9%), підвищенню рівня народжуваності (на 14%), забезпеченню інтегральної оцінки ефективності надання медичної допомоги дітям та підвищенню рівня її якості (до 20%), поліпшенню здорового способу життя

(на 8%), забезпеченню доступності ПМСД населенню регіону (на 14%).

За матеріалами проведених НДР захищено 1 докторську і 3 кандидатські дисертації.

За участю ЛСМ організовано і проведено всеукраїнські науково-практичні конференції, присвячені розвитку сімейної медицини, та II з'їзд ЛЗПСЛ України (Харків, 2005). З моменту заснування ЛСМ є учасником усіх з'їздів Всеукраїнського лікарського товариства, конгресів Світової федерації українських лікарських товариств, з'їздів сімейних лікарів і майже всіх українських науково-практичних конференцій із питань розвитку і функціонування сімейної медицини.

Висновки

Викладене вище свідчить про активну організаційну і творчу науково-методичну роботу колективу ЛСМ, спрямовану на вирішення одного з найбільш пріоритетних державних завдань в охороні здоров'я – реформування ПМСД на засадах ЗПСМ, забезпечення її доступності і високої якості.

Перспективи подальших досліджень полягають у наступній науково-дослідній роботі в ХМАПО з питань виявлення і вирішення актуальних питань функціонування системи ЗПСМ та управління її організацією.

Література

1. *Вороненко Ю. В.* Концептуальні основи Європейської програми наукових досліджень у загальній практиці – сімейній медицині та перспективи впровадження в Україні / Ю. В. Вороненко, Г. І. Лисенко // Сімейна медицина. – 2009. – № 3. – С. 81–82.
2. *Вороненко Ю. В.* Методичні підходи до застосування класичних функцій управління в системі менеджменту якості медичної допомоги / Ю. В. Вороненко, Б. П. Криштопа, В. В. Горачук // Східноєвропейський журнал громадського здоров'я. – 2013. – № 1. – С. 105–106.
3. *Гойда Н. Г.* Оцінка ефективності організації та надання первинної медико-санітарної допомоги : методичні рекомендації МОЗ України / Н. Г. Гойда, Л. Ф. Матюха, Г. О. Слабкий. – Київ, 2011. – 27 с.
4. *Деякі питання удосконалення системи охорони здоров'я* : постанова Кабінету Міністрів України від 17.02.2010 р. № 208 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1193.210.0>. – Назва з екрана.
5. *Доступность и качество амбулаторно-поликлинической помощи* / Н. К. Гусева, В. А. Соколов, И. А. Соколова [и др.] // Проблемы социальной гигиены, здравоохранения и истории медицины. – 2013. – № 2. – С. 16–18.
6. *Доцільність реформування амбулаторно-поліклінічної системи та переходу до практики сімейного обслуговування населення* / О. М. Гиріна, В. О. Сірик, Н. М. Горобець [та ін.] // Сімейна медицина. – 2010. – № 3. – С. 8–10.
7. *Лехан В. М.* Реформа первинної медико-санітарної допомоги в Україні: досягнення, проблеми, шляхи їх вирішення / В. М. Лехан, В. Г. Гінзбург, Е. В. Борвінко // Східноєвропейський журнал громадського здоров'я. – 2013. – № 1. – С. 175–176.
8. *Матюха Л. Ф.* Підходи до визначення ефективності надання первинної медико-санітарної допомоги в Україні / Л. Ф. Матюха // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. – 2011. – № 2. – С. 45–52.
9. *Мировая статистика здравоохранения, 2009 год.* – Женева : ВОЗ, 2009. – С. 100–104.
10. *Попченко Т. П.* Реформування системи охорони здоров'я в Україні: організаційне, нормативно-правове та фінансово-економічне забезпечення / Т. П. Попченко. – Київ, 2011. – 41 с.
11. *Про внесення змін до Основ законодавства України про охорону здоров'я щодо удосконалення надання медичної допомоги* : закон України від 07.07.2011 р. № 3611-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3611-17>. – Назва з екрана.
12. *Програма економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»* // Комітет з економічних реформ при президентові України. – Київ, 2 червня 2010 року. – С. 22–26.
13. *Слабкий В. Г.* Загальнодержавна програма розвитку медико-санітарної допомоги як важливий державний план покращення медичної допомоги населенню України / В. Г. Слабкий, Н. П. Крижина // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 24. – С. 108–111.
14. *Сучасна післядипломна освіта: досягнення, проблеми, перспективи: матеріали навчально-наукової конференції* / за ред. О. М. Хвисяюка, М. І. Хвисяюка, В. Г. Марченко. – Харків : Оберіг, 2013. – 230 с.
15. *Яценко Ю. Б.* Результати ходу реформування первинної ланки надання медичної допомоги населенню у пілотних регіонах / Ю. Б. Яценко, М. В. Шевченко // Східноєвропейський журнал громадського здоров'я. – 2013. – № 1. – С. 289–290.

Дата надходження рукопису до редакції: 10.03.2016 р.

**Научно-методическое сопровождение развития
первичной медико-санитарной помощи
в Харьковской медицинской академии
последипломного образования**

*А.Н. Хвисяук, А.И. Сердюк,
О.А. Короп, В.И. Крупеня, Н.В. Просоленко*
Харьковская медицинская академия последипломного
образования, г. Харьков, Украина

Цель – обосновать значение научно-методического сопровождения развития и функционирования системы первичной медико-санитарной помощи.

Методы: историко-аналитический, структурно-функционального анализа.

Результаты. За годы деятельности лаборатории семейной медицины выполнено 3 научно-исследовательских работы, выдано и внедрено 8 методических рекомендаций, 4 информационные письма, получено 6 патентов, 11 нормативно-методических документов, 31 нововведение и получено более 150 актов о внедрении. По материалам проведенных научно-исследовательских работ защищены 1 докторская и 3 кандидатские диссертации. С участием лаборатории семейной медицины проведен II съезд врачей общей практики – семейных врачей Украины, научные достижения лаборатории семейной медицины освещены в материалах съездов Всеукраинского врачебного общества, конгрессов Всемирной федерации украинских врачебных обществ, съездов семейных врачей и почти всех украинских научно-практических конференций по вопросам развития и функционирования семейной медицины.

Выводы. Результаты деятельности лаборатории семейной медицины свидетельствуют об активной научно-методической работе по развитию и функционированию первичной медико-санитарной помощи.

Ключевые слова: лаборатория семейной медицины, первичная медико-санитарная помощь, общая практика – семейная медицина.

**Scientific and methodological support
of primary health care in Kharkov Medical
academy of postgraduate education**

*O.M. Hvyysiuk, O.I. Serdiuk,
O.A. Korop, V.I. Krupenia, N.V. Prosolenko*
Kharkov Medical Academy of Postgraduate Education,
Kharkov, Ukraine

Purpose – justification important scientific and methodological support for the development and functioning of primary health care.

Methods: historical and analytical, method of structural-functional analysis.

Results. During the years of the laboratory performed 3 of family medicine research works, published and implemented guidelines 8, 4 newsletters, received 6 patents, 11 regulatory guidance documents, 31 innovations and received more than 150 acts of implementation. Based on the conducted research robot defended 1 doctoral and 3 master's theses. With the participation of family medicine laboratory conducted the Second Congress of general practitioners – family medicine Ukraine, scientific achievements of family medicine laboratory materials covered in the congresses of Ukrainian Medical Association, Congress of the World Federation of Ukrainian medical societies, meetings of family doctors and almost all Ukrainian scientific-practical conference on the development and operation of family Medicine.

Conclusions. The results of the laboratory of family medicine indicate an active scientific and methodical work on the development and operation of primary health care.

Key words: laboratory of family medicine, primary care, general practice – family medicine.

Відомості про авторів

Хвисяук Олександр Миколайович – д.мед.н., проф., ректор Харківської медичної академії післядипломної освіти; вул. Корчагінців, 58, м. Харків, 61176, Україна.

Сердюк Олександр Іванович – д.мед.н., проф., зав. кафедри соціальної медицини, управління та бізнесу в охороні здоров'я Харківської медичної академії післядипломної освіти; вул. Корчагінців, 58, м. Харків, 61176, Україна.

Короп Олег Андрійович – д.мед.н., доц. кафедри соціальної медицини, управління та бізнесу в охороні здоров'я Харківської медичної академії післядипломної освіти; вул. Корчагінців, 58, м. Харків, 61176, Україна.

Крупеня Володимир Ілліч – к.мед.н., доц. кафедри соціальної медицини, управління та бізнесу в охороні здоров'я Харківської медичної академії післядипломної освіти; вул. Корчагінців, 58, м. Харків, 61176, Україна.

Просоленко Наталія Василівна – к.мед.н., доц. кафедри соціальної медицини, управління та бізнесу в охороні здоров'я Харківської медичної академії післядипломної освіти; вул. Корчагінців, 58, м. Харків, 61176, Україна.